

УДК. 378..005

В. Рябов начальник центру
електронних освітніх ресурсів та
мережєвих технологій ДВНЗ
«Університет менеджменту освіти»
НАПН України

СУТНІСНІ ОЗНАКИ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті розкривається характеристика заочної форми підготовки фахівців з педагогіки вищої школи, визначаються її сутнісні ознаки. Обґрунтовується необхідність використання комп'ютерних технологій в навчальному процесі вищої школи.

Ключові слова: заочна форма навчання, дистанційне навчання, комп'ютерні технології, підготовка фахівців з педагогіки вищої школи.

В.Рябов

СУЩНОСТНЫЕ ПРИЗНАКИ ЗАОЧНОЙ ФОРМЫ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ПЕДАГОГИКЕ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ: УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Аннотация. В статье раскрывается характеристика заочной формы подготовки специалистов по педагогике высшей школы, определяются ее сущностные признаки. Обосновывается необходимость использования компьютерных технологий в учебном процессе высшей школы.

Ключевые слова: заочная форма обучения, дистанционное обучение, компьютерные технологии, подготовка специалистов по педагогике высшей школы.

Ryabov Vyacheslav

**ESSENTIAL FEATURES OF THE CORRESPONDENCE FORM OF
TRAINING SPECIALISTS IN PEDAGOGICS: THE MANAGERIAL
ASPECTS**

Abstract. The article reveals the characteristic correspondence form of training in pedagogy Higher Education, defines its essential features. The necessity of the use of computer technology in teaching high school.

Keywords: correspondence form of training, distance learning, computer technology training in pedagogy of higher education.

Постановка проблеми

Вступ. Однією з вимог розвитку освітньої системи України є забезпечення якісної освіти для всіх верств населення. Розв'язання цієї проблеми має велике значення для підвищення якості діяльності вищого навчального закладу. Згідно із Законом України «Про вищу освіту», вищий навчальний заклад – освітній, освітньо-науковий заклад, який заснований і діє відповідно до законодавства про освіту, реалізує відповідно до наданої ліцензії освітньо-професійні програми вищої освіти за певними освітніми та освітньо-кваліфікаційними рівнями, забезпечує навчання, виховання та професійну підготовку осіб відповідно до їх покликання, інтересів, здібностей та нормативних вимог у галузі вищої освіти, а також здійснює наукову та науково-технічну діяльність¹. Основним завданням його діяльності є надання вищої освіти шляхом організації навчального процесу у закладі. Основне призначення навчального процесу – це реалізація змісту освіти на певному освітньо-кваліфікаційному рівні відповідно до державних стандартів освіти. Він охоплює всі компоненти навчання: учасників навчального процесу (викладачів, студентів тощо), засоби, форми і методи

¹ Закон України «Про вищу освіту». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>

навчання. В умовах сьогодення провідною формою навчання стає заочна. Це пов'язано із тим, що зростає частка студентів, які поєднують роботу з навчанням.

Аналіз останніх досліджень. Вважається, що процес підготовки фахівців у вищому навчальному закладі має два головні аспекти: навчання як системна цілеспрямована діяльність кафедр (предметних або циклових комісій), що передбачає передачу студентам наукових знань і формування їх особистісних якостей, і учіння як навчальна діяльність студентів². Це стосується і процесу підготовки фахівців з педагогіки вищої школи має такі складові: навчання та учіння. Також, спираючись на дидактичні підходи, акцентуємо, що навчальний процес у вищому навчальному закладі має й третю складову – це зміст освіти, для засвоєння якого організується взаємодія того, хто навчає і того, хто навчається. Третя складова є провідною для формування конкурентоспроможного випускника вищого навчального закладу.

Взаємодія того, хто навчає з тим, хто навчається організовується певними методами, формами, засобами. Розглянемо форми організації навчання майбутніх фахівців з педагогіки вищої школи. Поняття «Форма» трактується від латинського слова *forma*, що позначає зовнішній вигляд, обрис. Воно тлумачиться як зовнішній вигляд взаємодії того, хто вчиться з тим, хто навчає. У підручниках з педагогіки вищої школи зазначається, що форма організації навчального процесу – це спосіб організації, побудови й проведення навчальних занять, у яких реалізуються зміст навчальної роботи, дидактичні завдання і методи навчання³.

Відповідно до провідних робіт з дидактики можна констатувати, що

² *Болюбаш Я. Я.* Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: Навч. посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти. / Я. Я. Болюбаш. - К.: ВВП «КОМПАС», 1997.- 64с.

³ *Мешко Г. М.* Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. / Г. М. Мешко. – К. : Академвидав, 2010. – 200 с.

на сьогодні існують різні класифікації форм організації навчання. В основу яких покладено різні критерії їх утворення. О. Савченко зазначає, що форми навчання мають відповідати меті, змісту, умовам, в яких воно здійснюється, необхідно враховувати кількість тих, хто навчається, специфіку предмету та специфіку їх навчання відповідно до віку, необхідне обладнання, тривалість навчання тощо⁴.

Підкреслимо, що провідною формою навчання у вищому навчальному закладі стає заочна форма. Її провідними методами стають ті, що передбачають використання комп'ютерних технологій.

Інформаційне забезпечення та використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі розглядалося у роботах таких вітчизняних та зарубіжних авторів як В. Биков, М. Буханкіна, Р. Гуревич, Ю. Жук, М. Кадемія, Д. Колисніченко, Д. Куракін, С. Масло, А. Мацкевич, М. Моїсєєва, В. Олійник, Є. Полат, В. Пономаренко, В. Сілашко, О. Спирін, Д. Усенков, М. Фленов, М. Шишкіна та ін.

У роботах науковців зазначається, що у зв'язку із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій і запровадженням у навчальний процес вищих навчальних закладів комп'ютерних технологій навчання виникає необхідність формування інформаційного середовища освіти, що пов'язано із інформаційною підтримкою наукової та навчально-методичною діяльністю.

Метою даної статті є надання характеристики заочної форми підготовки фахівців з педагогіки вищої школи та обґрунтування необхідності використання комп'ютерних технологій в навчальному процесі вищої школи.

Виклад основного матеріалу

Швидкий розвиток науково-технічного прогресу впливає на всі галузі суспільного життя. Це вимагає від сучасної людини постійно оновлюватися,

⁴ Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підруч. для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко – К.: Абрис, 1997. – 416 с.

оновлювати свої знання. Провідним стає гасло, що освіта має стати доступною будь-якій людині, в будь-якому місці, у будь-який час і з будь-якої спеціальності. Саме такий підхід визначає сутність заочної (дистанційної) форми навчання. У Положенні про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, яке затверджено наказом Міністерства освіти України від 02.06.93 №161, зазначається, що навчання у вищих навчальних закладах здійснюється за такими формами: денна (стаціонарна); вечірня; заочна (дистанційна); екстернат. Вечірня і заочна (дистанційна) форми навчання є формами здобуття певного рівня освіти або кваліфікації без відриву від виробництва. Організація навчального процесу на вечірній і заочній (дистанційній) формах навчання здійснюється вищим навчальним закладом згідно з державними стандартами освіти і Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах з урахуванням передбачених чинним законодавством пільг для осіб, які поєднують роботу з навчанням⁵. Наголосимо, що згідно із цим положенням заочна і дистанційна форма організації навчання у вищому навчальному закладі є тотожними. Разом із тим, у багатьох наукових джерелах зустрічається, що це дві різні форми навчання. Об'єднує їх те, що вони спрямовані забезпечити організацію навчання студента в будь-якому місці, у будь-який час.

Спираючись на роботу С. Гончарова, можна зазначити, що комп'ютерні технології навчання передбачають використання програм, які поділяються на: мультимедійні лекції; інтерактивні практичні роботи; інтерактивні дискусії; студентські роботи/презентації; інтерактивні навчальні програми; програми-тести; електронна література: підручники, посібники, книги; самовчителі іноземних мов; комп'ютерні ігри; прикладні (професійні)

⁵ *Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG173.html

програми; адміністрування курсу⁶.

Використання комп'ютерних технологій навчання обумовлює необхідність впровадження в навчальний процес персональних навчальних систем. В. Пономаренко зазначає, що персональні навчальні системи – є автоматизованими і забезпечують персональний характер навчання, що створює умови для побудови індивідуальної траєкторії розвитку навченості студента⁷. Саме персональні навчальні системи забезпечують якість заочного навчання студентів. Ці системи включають: *теоретичну підготовку* (як варіант електронний підручник); *практичну підготовку* (мережні ділові ігри, on-line тренінги, Інтернет-семінари з використанням ЧАТів, форумів, вебінарів); *методичний блок* (анотація дисципліни, робоча програма, методичні рекомендації; *програмне забезпечення*⁸.

Зазначимо, персональні навчальні системи спрямовані на забезпечення опанування студентом навчальної дисципліни, а процес викладання будь-якої навчальної дисципліни, проходить певні технологічні етапи. Це пов'язано із логікою засвоєння знань: сприйняття інформації, її обробка, засвоєння, відпрацювання первинних навичок використання отриманої інформації на практиці, формування навичок, вільне володіння.

При організації навчання за заочною формою, науковці, виділяють три етапи: перший етап – передбачає передачу інформації, чи передачу знань від викладача до студента та їх засвоєння (лекційні матеріали). Він заповнюється або електронною книгою, або іншими навчальними матеріалами в електронному вигляді. Другий етап забезпечує формування у студентів здатності ефективно використовувати засвоєні знання. Він включає залежно

⁶ Гончаров С. М. Науково-методичне забезпечення кредитно-модульної системи організації навчального процесу: Монографія. / С. М. Гончаров. – Рівне: НУВГП, 2005. – 267с.

⁷ Пономаренко В. С. Упровадження персональних навчальних систем у навчальний процес / В. С. Пономаренко // Економія розвитку. – 2010. - №2 (54). – С.5-9.

⁸ Полякова Г. А. Педагогіка: навчальний посібник / Г. А. Полякова, Т. А. Борова – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2011. – 374 с.

від особливостей дисципліни практичні, лабораторні, семінарські заняття, тренінги, курсові проекти, ділові ігри, практики та інше, які мають закріпити отримані студентом знання та перевести їх у вміння та навички і, таким чином, сформувані потрібні компетенції. При реалізації другого етапу використовують on-line технології, які працюють на мережевих платформах. Третій етап спрямовано на формування у студента здатності вільного володіння навчальним матеріалом. Тобто формування у нього здатності продукувати нові знання. Він об'єднує всі форми та методи спільної роботи студента і викладача над відповідним навчальним матеріалом.

Для створення та ефективного використання персональних навчальних систем у заочній (дистанційній) формі навчання необхідно створити певні умови.

Вагомою умовою є технічне забезпечення навчального закладу та підключення його до швидкісного Інтернету, наявність необхідного програмного забезпечення, володіння суб'єктами навчального процесу ІТ-технологіями. Провідною умовою вважаємо наявність достатнього рівня у студентів та науково-педагогічних працівників ВНЗ компетентності у сфері ІТ-технологій (сформованість інформаційної культури), що необхідно для створення персональних навчальних систем, їх наповнення та супроводження.

Тобто, використання вищезазначених методів найтіснішим образом пов'язано із технічним забезпеченням вищого навчального закладу й тим, що будь-яка навчальна дисципліна (курс) повинна мати повне методичне забезпечення. В умовах сьогодення забезпечити це можливо шляхом використання мережних платформ при організації навчання студентів за заочною формою. Взагалі, під мережевими ресурсами розуміють апаратні та програмні засоби телекомунікаційної мережі, які забезпечують функціонування спеціалізованих складових (сервісів).

Використання мережевих технологій в освіті, за Є. Хриковим,

обумовлена рядом чинників. А саме: відсутність підручників та навчальних посібників з більшості дисциплін спеціальності; розробленість значної кількості технологій організації професійної підготовки; відсутність досвіду підготовки фахівців даної спеціальності; високий рівень свідомості, самостійності, вмотивованості на навчання студентів; готовність студентів до використання Інтернет-технологій; наявність у більшості студентів практичного досвіду за спеціальністю⁹. Обумовленість необхідності і використання мережевих технологій в навчальному процесі забезпечить: зміну функцій та кількості лекційних занять; розробку системи комплексних междисциплінарних завдань, форм фіксації інформації; використання Web-технологій для отримання, фіксації, трансформації, виробництва інформації; опора професійної підготовки на вивчення практики, її моделювання, самостійну роботу студентів з інформацією; використання групової діяльності магістрантів під керівництвом викладачів; залучення навчальних закладів для проведення занять; використання для виконання навчальних завдань електронних курсів лекцій, інформації, отриманої під час вивчення соціальних закладів, інформації отриманої за допомогою Web-технологій, інформації, отриманої під час групової проектної діяльності; залучення до створення навчального контенту за допомогою Web-технологій самих студентів; організацію контролю та оцінки результатів навчальної діяльності у формі захисту розроблених складових навчального контенту, комплексних завдань, проектів тощо.

Цікавою, у межах нашого дослідження, є робота Є. Горошко. Автор провів аналіз наукових джерел. В яких описуються технології навчання з використанням мережі Інтернет. Так, разом із терміном Освіта 2.0 у педагогічному просторі виникають терміни Освіта протягом життя (англ.:

⁹Хриков Є. М. Моделювання технології організації навчального процесу з використанням WEB 2.0 у вищому навчальному закладі. [Електронний ресурс]. / Є. М. Хриков. Режим доступу: <http://hrykov.luguniv.edu.ua/index.php/magistrantam/105-modelyuvannya-tekhnologij-veb-20>

LifeLong Learning) та Мобільна освіта (англ.: Mobile Learning), які мають з Освітою 2.0 деякі спільні риси. Наприклад, всі три типи освітніх концепцій передбачають, що завдяки Інтернету та іншим мобільним засобам зв'язку повинна бути відсутньою прив'язка до певного часу навчання або місцем навчання¹⁰.

Але, необхідно зауважити, що запровадження перелічених вище технологій може завадити недостатня готовність до використання Web-технологій у навчальному процесі як викладачів так і студентів. Для подолання цього необхідно формувати у викладачів готовність до використання комп'ютерних технологій в професійній діяльності, які допоможуть у реалізації принципів освіти дорослих, які спираються на демократичність, відкритість, альтернативність, діалогічність, рефлексивність.

Актуалізуємо, що в умовах сьогодення провідною технологією для забезпечення заочної (дистанційної) форми навчання є використання хмарних технологій. Програмні платформи дистанційного навчання можуть знаходитися або на серверах навчального закладу, або знаходитися у хмарах. Переваги хмарних технологій розглянуто у роботах В. Бикова¹¹.

Таким чином, нами розглянуто сутнісні ознаки заочної форми навчання, виділено, що провідною особливістю є те, що це навчання відбувається віддалено і потребує певного забезпечення.

Висновки

Нами розкрито характеристику заочної форми підготовки фахівців з педагогіки вищої школи, визначено її сутнісні ознаки. Обґрунтовано

¹⁰ Горошко Е. И. Образование 2.0 – это будущее отечественного образования? [Електронний ресурс]. / Е. И. Горошко. Режим доступу: http://ifets.ieee.org/russian/depositary/v12_i2/pdf/12.pdf

¹¹ Биков В. Технології хмарних обчислень, ІКТ-аутсорсінг та нові функції ІКТ-підрозділів навчальних закладів і наукових установ [Електронний ресурс]. / В. Биков Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/1151/1/251.pdf>

необхідність використання комп'ютерних технологій в навчальному процесі вищої школи.

Підкреслимо, що для успішного забезпечення навчання майбутніх фахівців за заочною (дистанційною) формою є використання комп'ютерних технологій навчання, Інтернет-ресурсів, впровадження в навчальний процес персональних навчальних систем та ін.

У подальших статтях детально буде описано використання хмарних технологій в навчальному процесі підготовки фахівців з педагогіки вищої школи в умовах заочної форми навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В. Технології хмарних обчислень, ІКТ-аутсорсінг та нові функції ІКТ-підрозділів навчальних закладів і наукових установ [Електронний ресурс]. / В. Биков Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/1151/1/251.pdf>
2. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: Навч. посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти. / Я. Я. Болюбаш. - К.: ВВП «КОМПАС», 1997.- 64с.
3. Гончаров С. М. Науково-методичне забезпечення кредитно-модульної системи організації навчального процесу: Монографія. / С. М. Гончаров. – Рівне: НУВГП, 2005. – 267с.
4. Горошко Е. И. Образование 2.0 – это будущее отечественного образования? [Електронний ресурс]. / Е. И. Горошко. Режим доступу: http://ifets.ieee.org/russian/depository/v12_i2/pdf/12.pdf
5. Закон України «Про вищу освіту». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>
6. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. / Г. М. Мешко. – К. : Академвидав, 2010. – 200 с.
7. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG173.html
8. Полякова Г. А. Педагогіка: навчальний посібник / Г. А. Полякова, Т. А. Борова – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2011. – 374 с.
9. Пономаренко В. С. Упровадження персональних навчальних систем у навчальний процес / В. С. Пономаренко// Економія розвитку. – 2010. - №2 (54). – С.5-9.
10. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підруч. для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
11. Хриков Є. М. Моделювання технології організації навчального процесу з використанням WEB 2.0 у вищому навчальному закладі. [Електронний ресурс]. / Є. М. Хриков. Режим доступу: <http://hrykov.luguniv.edu.ua/index.php/magistrantam/105-modelyuvannya-tekhnologij-veb-20>